

**ОЛИЙ ТАЪЛИМДА КРЕДИТ-МОДУЛЬ ТЕХНОЛОГИЯСИ
АСОСИДА ТАБАҚАЛАШТИРИЛГАН ЎҚИТИШ ТИЗИМИНИ
ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ НАЗАРИЙ МОДЕЛИ**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.69.84.025>

Чоршанбиев Зафар Эсанпулатович,

*доцент, педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори, Қарши
муҳандислик-иқтисодиёт институти*

Аннотация. Ушбу мақолада олий таълимда кредит-модуль технологияси асосида табақалаштирилган ўқитиш тизимини жорий этиш моделининг компонентлари (ҳуқуқий-меъёрий, таъкилий, методологик, жараёнли-мазмунли ва натижавий-баҳоловчи) мазмуни очиқ берилган. Шунингдек, кредит-модуль тизимида педагогик-диагностик таҳлил, ўқув-услугий таъминот ва баҳолаш жараёнини табақалаштирилган ёндашув асосида такомиллаштириш жиҳатлари ёритилган.

Калит сўзлар: кредит-модуль технологияси, табақалаштирилган ўқитиш, таълим стандарти, малака талаблари, анъанавий таълим, баҳолаш.

**ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМЫ
ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕМ
ОБРАЗОВАНИИ НА ОСНОВЕ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ
ТЕХНОЛОГИИ**

Чоршанбиев Зафар Эсанпулатович,

*доктор философии по педагогическим наукам, доцент.
Каршинский инженерно-экономический институт*

Аннотация. В статье описаны компоненты модели внедрения дифференцированной системы образования на основе кредитно-модульной технологии в высшем образовании (нормативно-правовая, Организационная, методическая, процессно-смысловая и результатно-оценочная). Также освещены аспекты совершенствования педагогико-диагностического анализа, учебных пособий и процесса оценивания в кредитно-модульной системе на основе дифференцированного подхода.

Ключевые слова: кредитно-модульная технология, дифференцированное обучение, образовательный стандарт, квалификационные требования, традиционное образование, оценивание.

THE ORETICAL MODEL OF THE IMPLEMENTATION OF A DIFFERENTIATED LEARNING SYSTEM IN HIGHER EDUCATION BASED ON CREDIT-MODULAR TECHNOLOGY

Chorshanbiev Zafar Esanpulatovich,

*Karshi engineering-economics institute, PhD on pedagogical
sciences, associate professor*

Abstract. The article describes the components of the model for the implementation of a differentiated education system based on credit-modular technology in higher education (regulatory, organizational, methodological, process-semantic and result-evaluative). It also highlights the aspects of improving the pedagogical and diagnostic analysis, teaching aids and the assessment process in the credit-modular system based on a differentiated approach.

Keywords: credit-modular technology, differentiated education, educational standard, qualification requirements, traditional education, assessment.

Республикамизда таълим жараёнини модернизациялаш мақсадида Италия, Корея, Хитой, Япония, Хиндистон, Россия мамлакатларининг нуфузли олий таълим муассасалари филиаллари, қўшма факультетлар, қўшма таълим марказлари ташкил қилинмоқда, уларнинг моддий техник базаси яратилмоқда.

Барча соҳалардаги ислохотларнинг узвийлиги ва давомийлигини таъминлаш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев томонидан “Ҳаракатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари” деган тамойилни асосий ғоя ва бош мезон сифатида етти йўналишдан тўртинчиси “Адолатли ижтимоий сиёсат юритиш ва инсон капиталини ривожлантириш” устувор вазифа сифатида белгиланган [1]. Бу борада бўлажак муҳандисларнинг касбий тайргарлигини ошириш, келажакда ўз касбининг етук мутахассислари бўлиб етишиши мамлакатимизда олий таълим муассасасида бўлажак муҳандисларни табиий-илмий ва умумқасбий фанлар асосида тайёрлашнинг маъновий тавсифлари, электрон таълим муҳити таркиби, ўзига хослиги бизга қуйидаги хулосани чиқариш имконини берди: электрон таълим муҳити шароитида модулли ўқитиш технологияси ва дастурланган ўқитиш технологиясидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ саналади.

Илмий изланишларимиз натижасида олий таълимда кредит-модуль технологияси асосида табақалаштирилган ўқитиш тизимини жорий қилишнинг назарий моделини ишлаб чиқдик (1-расм). Бунда асосий 5 та компонент (хуқуқий-меъёрий, ташкилий, методологик, жараёнли-мазмунли ва натижавий-баҳоловчи) мазмунини очиб берамиз.

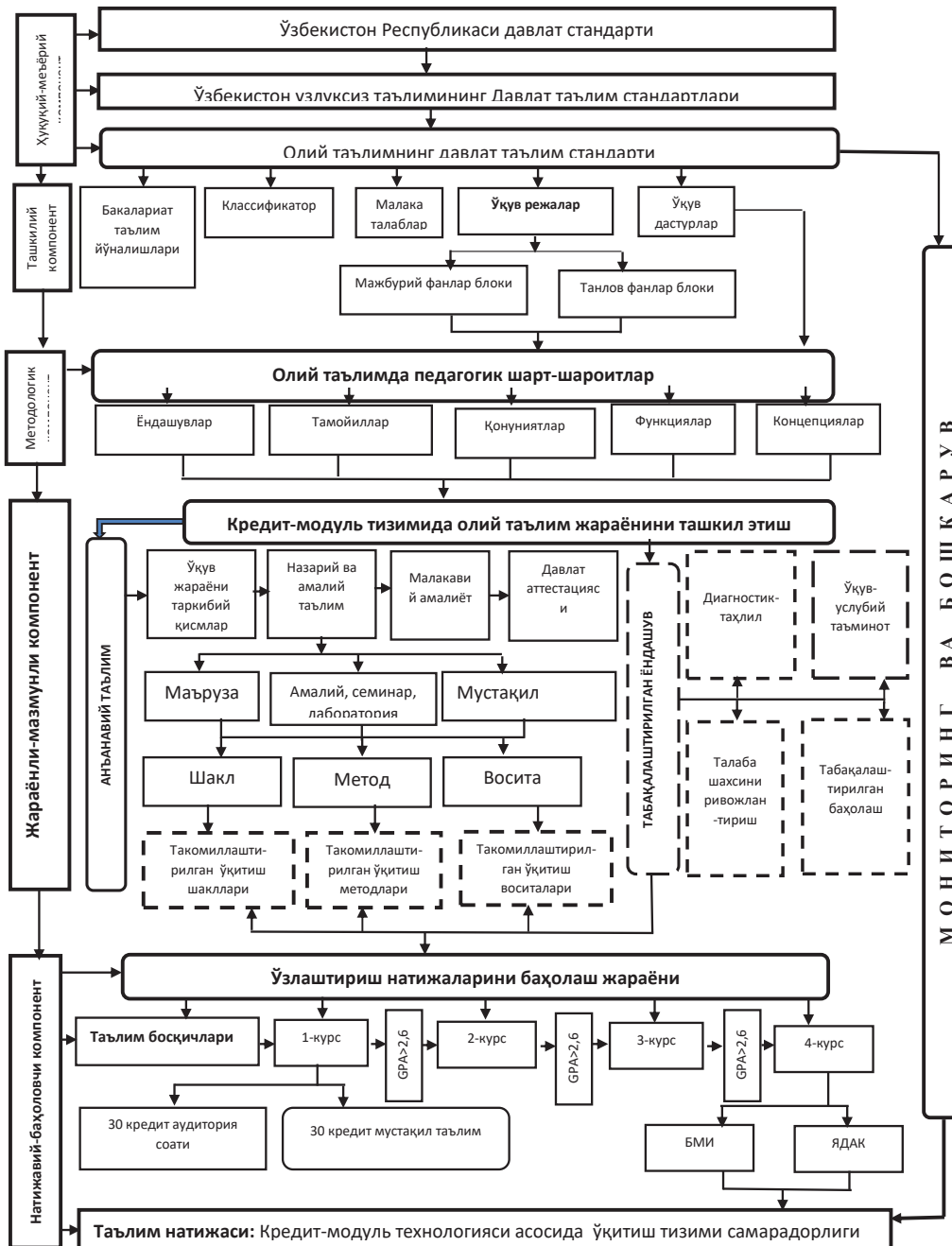
Хуқуқий-меъёрий компонентда Ўзбекистон Республикаси давлат стандарти, Ўзбекистон узлуксиз таълимнинг Давлат таълим стандартлари.

Ташкилий компонент- бакалариат таълим йўналишлари, классификатор, малака талаблари, ўқув режа ва дастурларни ўз ичига олади.

Методологик компонент - олий таълимда педагогик шарт-шароитларни назарада тутди.

3.1. Ёндашувлар. Илмий-педагогик тадқиқотларда келтирилган

ёндашувлардан, бу тушунча таърифига тизимлаштириш ҳамда улар орасида таркибий-маъновий, функционал ва интегратив ёндашувларни ажратиб кўрсатиш мумкин. Индивидуал таълим олиш траекторияси, талаба учун танлов вазиятида қарор қабул қилиш, мустақилликни намоён қилиш, таҳлил қилиш ва ташҳислаш кўникмаларни шакллантириш имконини беради. Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ташкил этишнинг бундай ёндашувида ўқитувчи функциялари ўзгариши содир бўлади.

1-расм. Олий таълимда кредит-модуль технологияси асосида табақалаштирилган ўқитиш тизими

Эндиликда профессионал ходим билимлар узатувчиси сифатида эмас, балки, унинг фаолиятида ўзгариш содир бўлиб, у янги даражага ўтади ва қуйидаги компонентларни ўз жамлайди: талабанинг мустақил фаол билим олиш позициясини ташкил этиш, предмет ва ташкил соҳа масалалари бўйича консултация ўтказиш, индивидуал таълим олиш траекториясини лойиҳалаш ва рўёбга чиқаришда ёрдам бериш, шунингдек, ушбу траектория бўйича ҳаракатланиш давомида ҳамроҳлик қилиш. Педагогик ҳамроҳлик масаласи биз учун қизиқ саналади, боиси, электрон таълим муҳитида ўқитувчи ва талаба ўзаро таъсирлашуви ўзига хослигини тавсифлаш имконини беради [6].

3.2. Тамойиллар. Тадқиқотимиз мантиғига мос ҳолда биз учун келтириб ўтилган тамойиллар (электронлаштириш, компьютерлаштириш, ахборотлаштириш, медиатизация, виртуаллаштириш)ни таълим соҳасида амалга ошириш масаласи ғоят қизиқарли ҳисобланади.

3.3. Қонуниятлар. Техника соҳаси ишлаб чиқариш амалиёти нуқтаи назаридан бўлажак муҳандисларни электрон таълим муҳити шароитида тайёрлаш жараёнини математик қонуниятлар асосида амалга ошириш катта аҳамият касб этади.

3.4. Функциялар. Талабаларнинг таълим дастурларини ўзлаштириш бўйича ўқитиш жараёни субъектлари ўзаро ҳаракатида ташкилий-рағбатлантирувчи, информатив таҳсил берувчи, диагностик таҳрирловчи ва коммуникатив бошқарувчи функцияларни таъминлайди.

Концепциялар. Д. Беллинг ахборотлаштирилган жамият концепцияси, Й.Масуднинг ахборотлаштирилган жамият назарияси, Маршалл Маклюэннинг “электрон жамият” концепцияси, Тармоқ жамияти назарияси. М.Кастельснинг информационализация концепциялари мазкур тадқиқот ишида назарий-методологик асос сифатида қаралади.

Жараёнли-мазмунли компонент. Кредит-модуль тизимида анъанавий таълим билан табақалаштирилган ёндашув интеграцияси асосида олий таълим жараёнини ташкил этиш кўзда тутилади. Ўзбекистон Республикаси президентнинг 2019 йил 8 октябрдаги фармони билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси»га кўра, мамлакатдаги олий таълим муассасаларининг 85 фоизи 2030 йилгача босқичма-босқич кредит-модуль тизимига ўтиши режалаштирилган. Бўлажак муҳандисларни касбий тайёрлашда модулли технологиянинг аҳамияти шундан иборатки, ўрганилаётган материал таркибий мустақил блок мисолида намоён бўлади. Бу математик ва табиий-илмий фанларни ўрганиш пайтида жуда муҳим, чунки, у янгиланган

ахборотни тезкор киритиш, фанлар ўртасидаги алоқани амалга ошириш, материални ўрганиш даврийлигини танлаш, талабаларнинг мустақил ишлашини самарали ташкил этиш имкониятини беради. Ўқитишнинг техник воситаларидан фойдаланган ҳолда дастурланган таълим технологияси, янги материалнинг босқичма-босқич ўрганилишини, талабалар индивидуал ишлаш суръатини, тезкор акс алоқани амалга оширилишини таъминлайди.

Техник воситаларини таълим жараёнига татбиқ этиш давомида бир қатор талабларга эътибор қаратиш, айнан: таҳсил олувчилар муайян тайёргарлик сифатига эришишлари керак; берилган даражага етиш анча оқилона усул билан ва уларнинг индивидуал хусусиятларига мувофиқ амалга ошиши зарур; тақдим этилган материал аниқ бир фан соҳасидаги ошиб борувчи ахборот миқдори ва уни ўзлаштириш учун чекланган вақт ўртасидаги қарама-қаршиликни бартараф этиши керак; техник-эргономик, психологик ва жисмоний юкламалар олдини олувчи технологиялар талабларига амал қилиш лозим бўлади [6].

5. **Нативавий-баҳолавчи компонент.** Ўзлаштириш натижаларини баҳолаш жараёни ва таълим натижаси сифатида кредит-модуль технологияси асосида ўқитиш тизими самарадорлиги келтирилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 31 декабрдаги 824-сон қарорига асосан қабул қилинган “Олий таълим муассасаларида ўқув жараёнига кредитмодуль тизимини жорий этиш тартиб-тўғрисида Низом” да қуйидагича кўрсатиб ўтилган: “Бакалаврият таълим йўналишлари ва магистратура мутахассисликларида талаба одатда бир семестрда 30 кредит, бир ўқув йилида 60 кредит тўплаши белгиланади. Семестр давомида талаба томонидан ўзлаштирилиши лозим бўлган кредитлар ҳажми ўқув режасида кўрсатилган мажбурий ва танлов фанларни ўз ичига олади” [4].

Мамлакатимизнинг етакчи университетларидан бири бўлган Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университетида қабул қилинган “Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети ва унинг филиалларида таълимнинг кредит тизими тўғрисида Низом” да фан дастурида (силлабусда) белгиланган баҳолаш тартиби ҳамда тегишли иловада келтирилган ижобий баҳолар доирасида баҳоланган таълим олувчиларга синов бирликлари берилиши, талаба белгиланган таълим олиш натижаларига эриша олмаган тақдирда, синов бирликлари берилмаслиги таъкидлаб ўтилган [2]. Низомда “Баҳолаш усуллари фан ёки модуль доирасидаги талабанинг ютуқларини акс эттирувчи ва тасдиқловчи ёзма, оғзаки, амалий иш, лойиҳа, портфолио ва назоратлар каби турларни ўз ичига қамраб олади. Баҳолаш мезони таълим олиш натижасига

эришилганлигини акс эттириши шарт” деб кўрсатиб ўтилган.

Хулоса қилиб айтганда, олий таълим муассасаларида кредит модуль тизимида бўлажак мутахассис кадрларнинг табиий-илмий ва мутахассислик фанларини ўзлаштиришида табақалаштирилган ёндашувни амалга ошириш муҳим аҳамият касб этади ҳамда таълим сифати ва самарадорлигини оширишга имкон яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2021 йил 6 ноябрдаги сўзлаган нутқи <https://sputniknews-uz.com/20211106/ozbekiston-taraqqiyot-strategiyasining-navbatdagi-etti-yonalishi---Mirziyoyev-21242286.html>

2. Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети ва унинг филиалларида таълимнинг кредит тизими тўғрисида Низом. - Тошкент, ТАТУ, 2018

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030-йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон Фармони.

4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 31 декабрдаги 824-сон қарорига асосан қабул қилинган “Олий таълим муассасаларида ўқув жараёнига кредит-модуль тизимини жорий этиш тартиби тўғрисида Низом”. Тошкент, 2020 йил.

5. Усмонов Б.Ш., Хабибуллаев Р.А. Олий ўқув юртларида ўқув жараёнини кредит модуль тизимида ташки қилиш. Ўқув қўлланма. – Тошкент, ТКТИ, 2020. 120 бет.

6. Чоршанбиев З.Э. Кредит модуль тизимида талабаларнинг касбий тайёргарлигини табақалаштирилган ёндашув асосида амалга ошириш мазмуни //Та’лим, фан ва innovatsiya. -2021 - №5. Б. 14-20.